

AANDUIDING

Naam monument	: Terrein Kronenburg
Provincie	: Noord-Holland
Gemeente	: Castricum
Plaats	: Castricum
Adres	: Heemstederweg
toponiem	: Kronenburg
Kadastraal	
sectie	: H
nummer(s)	: Sectienummers 180, 181, 182, 184, 186, 187, 188 193 en 194

BESCHRIJVING VAN HET MONUMENT

In de Castricummer polder liggen verschillende strandwallen, dichtgeslibde geulen en opgeslibde wadplaten, gevormd ten tijde van het Oer-IJ estuarium. Deze hogere delen van het landschap vormden in de loop der eeuwen de meest geschikte vestigingslocaties.

De locatie van monument Castricum Kronenburg beslaat een van deze hogere delen.

Het monument Castricum Kronenburg wordt gevormd door de volgende onderdelen:

- 1 de begraven resten van 2 kastelen of 1 kasteel met bijgebouw met omringende elementen;
- 2 sporen van bewoning en gebruik uit de Late IJzertijd, Romeinse tijd, Vroege Middeleeuwen en Late Middeleeuwen; deze bevinden zich in de ca. 28 ha. die het monument omvat
- 3 boerderij "Kronenburg" met vrijstaande hooisluur;
- 4 een bestaand deel van de gracht van het kasteel.

De begrenzing van het monument is, behalve op grond van de aanwezigheid van de archeologische sporen, grotendeels ook op basis van historisch-geografische elementen gegeven. De oostelijke grens van het monument wordt gevormd door de Bogaertsdijk of kerkdijk, daterend uit vermoedelijk de 12^e eeuw. De dijk valt grotendeels samen met de Hendriksloot of Cronenburgervaart. De zuidelijke begrenzing wordt gevormd door de noordelijke rand van de geestgrond. De Heemstederweg, de westelijke grens van het monument, is een oude weg tussen deze zuidelijke geestgrond en een geestgrond ten westen van het monument. De noordelijke grens wordt gevormd door woningbouw uit 1996, Castricum-Oosterbuurt. De locatie van deze woningbouw was oorspronkelijk eveneens van hoge archeologische waarde.

REDENGEVENDE OMSCHRIJVING VAN HET MONUMENT

Het monument Castricum Kronenburg is van hoge cultuurhistorische waarde vanwege:

- de kenmerkendheid en zeldzaamheid van de verschillende beschreven en genoemde onderdelen voor de bewoningsgeschiedenis van Noord-Holland, in casu van Noord-Kennemerland in het Oer-IJ estuarium vanaf de Late IJzertijd;
- de samenhang van de verschillende onderdelen;
- de zeldzaamheid van de samenhang;
- de goede kwaliteit van de verschillende onderdelen

ONDERDELEN

Onderdeel 1

De begraven resten van 2 kastelen of 1 kasteel met bijgebouw, met omringende elementen

Plaatselijke aanduiding

Gemeente	:	Castricum
Plaats	:	Castricum
Adres	:	Heemstederweg 1
Toponiem	:	Kronenburg
Kadastraal		
sectie	:	H
nummer(s)	:	186
CMA-nummer ¹	:	19C-8
Datering:	:	Late Middeleeuwen
Complexnaam	:	Terrein Kronenburg

Beschrijving

Inleiding

De eerste vermelding van het Huis te Castricum dateert uit het einde van de 11^e of het begin van de 12^e eeuw. Rond deze tijd zou Heer Bruin of Bruno van Castrichem het Huis te Castricum, een versterkt houten huis, gesticht hebben, hierover bestaat echter geen zekerheid (Groesbeek, 1981; Van Weenen, 1979). Zeker is dat Simon van Haerlem in de tweede helft van de 13^e eeuw het kasteel Castricum heeft laten bouwen. Het is mogelijk dat dit kasteel op de resten van het Huis te Castricum gebouwd is. Het kasteel Castricum is op zijn beurt verwoest tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten aan het einde van de 14^e of het begin van de 15^e eeuw.

In 1441 wordt het kasteel Cronenburg voor het eerst genoemd. Willem van Cronenburg krijgt het kasteel in leen van Jan van der Lecke. Ook dit kasteel blijft niet lang bestaan. In 1573 verwoesten Spaanse troepen kasteel Cronenburg. De westelijke hoektoren en wat muurfragmenten blijven als ruïne achter. Deze resten worden in de navolgende eeuwen afgebeeld op talloze etsen, tekeningen of gravures. In de 18e eeuw verdwijnen ook deze laatste, bovengrondse resten.

In 1728 wordt de buitenmuur van het kasteel Cronenburg blootgelegd en opgetekend door de landmeter Johannes Rollerus in opdracht van Mr. Lieve Geelvinck (1676-1743), Heer van Castricum en Burgemeester van Amsterdam (figuur 5 van RAAP-rapport 219). De plattegrond toont een kasteel van ruim 32 bij ruim 29 meter met op de westelijke en noordelijke hoek een ronde toren. Op de zuidelijke hoek is een vierkante toren zichtbaar. Net binnen de noordoostmuur werd een met puin gevulde (water)put blootgelegd. Op het binnenterrein zijn geen structurele resten aanwezig; vermoedelijk is het binnengedeelte nooit opgegraven. De ingang van het kasteel bevond zich aan de zuidwestzijde, direct naast de westelijke toren. Aan deze kant is nog een gedeelte van de oorspronkelijke slotgracht als sloot bewaard gebleven.

In 1969 heeft de Stichting Werkgroep Oud-Castricum een kleine proefopgraving van 1 m² uitgevoerd. In dit proefputje werd een fundament van twee stenen dik aangetroffen. De gebruikte baksteenmaat duidt op een datering in de eerste helft van de 15^e eeuw (Van Weenen, 1979).

¹ Het CMA-nummer verwijst naar het Centraal Monumenten Archief van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort.

De Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek heeft in 1995 het terrein onder CMA-nummer 19C-8 als terrein van hoge archeologische waarde op de Archeologische Monumentenkaart gezet.

In opdracht van de provincie Noord-Holland heeft RAAP archeologisch adviesbureau in 1996 een inventariserend onderzoek uitgevoerd naar de resten van het kasteel Kronenburg en de omgeving. Uitgevoerd zijn weerstandsmetingen, hoogtemetingen, magnetische metingen en grondboringen. De resultaten zijn weergegeven in RAAP-rapport 219. De nu volgende omschrijving is vooral gebaseerd op dit onderzoek.

Omschrijving

Het terrein bevat (zie figuur 1) de resten van 2 kastelen of 1 kasteel met voorburcht (structuren A en F, en B); een aarden wal (structuur C); een verlande slotgracht (structuur D); enkele greppels (structuur E).

Structuur A en F

Structuur A bestaat uit begraven muurresten van het kasteel Kronenburg. De muurresten vormen een rechthoek van 30 bij 27 meter; deze resultaten komen goed overeen met de opmetingen van Rollerus in 1728. Structuur F bestaat uit 2 begraven concentraties van puin, ten oosten en ten westen van de muurresten van Kronenburg. De concentraties puin van structuur F zijn naar verwachting opgebouwd uit resten van de muren van Kronenburg.

Het kasteel tekent zich in het landschap als een duidelijke verhoging af.

Structuur B

In het landschap tekent structuur B zich af als een duidelijk zichtbare, vierkante verhoging met een kleine depressie in het midden. Ondergronds bestaat deze verhoging uit een laag met zeer veel puin. Uit de magnetische metingen blijkt dat er muurresten aanwezig zijn. Deze muurresten vormen een rechthoek van 20 bij 16 meter die door 2 binnenmuren in 4 gelijke delen verdeeld wordt. Ten noorden van de rechthoek is nog een muurrest aanwezig.

Er zijn drie interpretaties van structuur B mogelijk:

- 1 de structuur is het restant van het mottekasteel Castricum, de voorganger van kasteel Kronenburg;
- 2 de structuur is het restant van een bijgebouw van kasteel Kronenburg;
- 3 een combinatie van beide.

Structuur C

Westelijk van het kasteel Kronenburg en structuur B is een gebogen aarden wal van ca 0,5 m hoogte en ca 10 m breedte zichtbaar. De zuidzijde van de wal ligt direct ten noorden van de huidige boerderij Kronenburg, vrijwel onmiddellijk naast de slotgracht (structuur D). Aan de noordzijde loopt de wal tot aan de verhoging van structuur B. Ook aan deze zijde loopt de wal pal tegen de slotgracht aan. Het ophogingspakket waaruit de wal is opgebouwd bestaat uit bruingrijs tot bruin niet-kleilig zand. De dikte van het pakket varieert tussen de 60 en 80 cm.

Structuur D

Een gedeelte van de oorspronkelijke slotgracht is in het landschap als een ca. 4 meter brede sloot nog zichtbaar. Het kasteel wordt van de zuidwest- tot aan de noordoost-zijde door deze sloot begrensd.

Westelijk en noordwestelijk van het kasteel is een verland deel van de gracht zichtbaar als een depressie in het terrein. Deze depressie vormt het spiegelbeeld van de nog bestaande sloot/gracht aan de zuidwest-noordoostzijde. De nog bestaande gracht en de verlande gracht vormen samen een sleutelgat-vormige gracht die structuur A én structuur B insluit.

De vulling van het verlande deel bestaat uit een zwaar kleilig zandpakket met rietresten. De bodem ligt op 1,2 meter onder maaiveld.

Structuur E

Structuur E wordt gevormd door enkele lijnvormige, ondiepe greppels. De oriëntatie is aan geen enkele bestaande perceelsrichting te koppelen. Het kan gaan om de locaties van oude drainagegreppels of oude verkavelingsgreppels, maar ook om onderdelen van een verdwenen formele tuinaanleg.

Waardering

De begraven resten van de 2 kastelen of het kasteel met bijgebouw, met de omringende elementen zijn van hoge archeologische waarde vanwege:

- de oorspronkelijke ruimtelijke begrenzing van de vindplaats;
- de oorspronkelijke situering van de archeologische relictten in de archeologische vindplaats;
- de goede conservering van de archeologische resten;
- de zichtbaarheid van de locatie van de kastelen/het kasteel met bijgebouw in het landschap;
- de kenmerkendheid van de archeologische resten voor de kasteelbouw in de Late Middeleeuwen.

Onderdeel 2

Sporen van bewoning en landbouw en ander gebruik uit de Late IJzertijd, Romeinse Tijd, Vroege Middeleeuwen en Late Middeleeuwen; deze bevinden zich in de ca. 28 ha. die het monument omvat

Plaatselijke aanduiding

Gemeente	:	Castricum
Plaats	:	Castricum
Adres	:	Heemstederweg 1
Toponiem	:	Kronenburg
Kadastraal		
sectie	:	H
nummer(s)	:	Sectionummers 180, 181, 182, 184, 186, 187, 188 193 en 194
CMA-nummer ²	:	19C-08; 19C-22; 19C-23
Datering:	:	Late IJzertijd/Romeinse Tijd; Vroege Middeleeuwen en Late Middeleeuwen
Complexnaam	:	Terrein Kronenburg

Beschrijving

Inleiding

In de Castricummer polder, waar het complex Castricum Kronenburg ligt, liggen verschillende stroomwallen, dichtgeslibde geulen en opgeslibde wadplaten. Deze hogere delen van het landschap vormden in de loop der tijd de meest geschikte locaties voor bewoning en exploitatie.

De bewoners/gebruikers hoogden delen van het gebied op, begroeven hun doden, legden afwateringsgreppels, bouwden woonstal-boerderijen, lieten her en der afval achter dat door betreding de grond in getrapt werd. Als gevolg hiervan lieten zij cultuurlagen en grondsporen achter, die nu de archeologische vindplaats vormen.

De sporen van bewoning en gebruik strekten zich verder noordelijk uit dan de begrenzing van het complex Castricum Kronenburg. Dit deel is in 1996 met een noodopgraving onderzocht, vanwege de geplande woningbouw. Circa 0,6 hectare is onderzocht. De sporen bevonden zich direct onder de bouwvoor en de conservering was over het algemeen goed. In het onderzochte gebied was sprake van continuïteit in bewoning en gebruik vanaf de Romeinse tijd tot aan de 12^e eeuw. In chronologische volgorde zijn de volgende archeologische resten aangetroffen:

- sporen van verkaveling uit de Romeinse tijd;
- sporen van agrarische bewoning vanaf ca. 250 tot 325 na Chr. Het gaat hierbij om zowel huizen als bijhorende erven en omheiningen;
- een grafveld en enkele losse begravingen daterend uit de periode tussen ca. 300 en 600 na Chr.;
- vermoedelijk merovingische bewoning (7e eeuw na Chr.);
- karolingische bewoning (8e en 9e eeuw na Chr.);
- na de karolingische periode is het gebied in gebruik gebleven als akkerland.

Juni 1980 is aan de oostkant van de Heemstederweg over een lengte van ca. 750 meter een rioolsleuf gegraven van ca 16 meter breed en 50 à 70 centimeter diep. Door de Stichting Werkgroep Oud-Castricum zijn archeologische waarnemingen gedaan in deze sleuf. In de sleuf werden 7 waterputten aangetroffen, opgebouwd uit gestapelde plaggen. De basis van één waterput bestond uit een halve ton (80x110x104 cm) met drie hoepels onder de plaggen, bij twee andere waterputten bestond de basis uit een vierkanten houten raamwerk van respectievelijk 80 en 45 cm.

In verschillende verlande waterlopen werden concentraties van o.a. Late IJzertijd-, en Laatmiddeleeuws aardewerk aangetroffen.

² Het CMA-nummer verwijst naar het Centraal Monumenten Archief van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort.

In 1987 en in 1996 zijn op verschillende percelen boringen gezet (Ravesloot & Perk 1987 en Soonius en Schute 1997). Diverse boringen toonden een cultuurlaag uit de Late IJzertijd/Romeinse tijd en een cultuurlaag uit de Late Middeleeuwen. De cultuurlaag uit de Late Middeleeuwen bevat in ieder geval op perceel H 186 sporen van landbouw en sporen van bewoning. RAAP-rapport 9 meldt op perceel H 182 daarnaast nog nederzettingssporen uit de Vroege Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Enkele malen werd een verlande geul van het Oer-IJ estuarium aangeboord.

De cultuurlaag uit de Late Middeleeuwen bestaat deels uit akkergrond. De grond is in de Late Middeleeuwen ten behoeve van akkerbouw opgebracht. Het huidige oppervlaktereliëf is op diverse delen het rechtstreekse gevolg van het ophogen van de akkers.

Omschrijving

Het terrein (ca. 28 ha. groot) bevat sporen van bewoning en landbouw uit de Late IJzertijd, de Romeinse tijd, Vroege Middeleeuwen, Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. In de boringen manifesteren deze sporen zich als cultuurlagen. De sporen bevinden zich over het algemeen direct onder de bouwvoor. Plaatselijk bevinden de sporen zich echter direct onder maaiveld of enkele tot tientallen centimeters onder de bouwvoor. Dit houdt in dat de archeologische waarden uitermate kwetsbaar zijn voor agrarische grondberouwing, zoals ploegen en egaliseren. Schade als gevolg van ploegen en egalisatie is door Archeologisch Adviesbureau RAAP en door de Werkgroep Oud Castricum diverse keren geconstateerd. Op sommige plaatsen kunnen cultuurlagen met vondsten echter tot meer dan een meter diep onder het huidige maaiveld nog (gedeeltelijk) intact zijn. Met name greppels, afvalkuilen en waterputten zijn destijds diep ingegraven en kunnen nog steeds waardevolle informatie bevatten, ook al is de rest van de cultuurlaag zwaar beschadigd. Dit houdt in dat ook geëgaliseerde of oppervlakkig vergraven percelen, nog een bepaalde archeologische waarde kennen.

Waardering

De sporen van bewoning, landbouw en ander gebruik zijn van hoge archeologische waarde vanwege:

- de oorspronkelijke begrenzing van een deel van de vindplaats;
- de oorspronkelijke situering van de archeologische relictten in de vindplaats;
- de goede conservering van de archeologische resten;
- de zichtbaarheid van het in oorsprong Laatmiddeleeuwse reliëf;
- vanwege de kenmerkendheid van de archeologische resten voor de bewoning uit de desbetreffende perioden;
- vanwege de samenhang tussen sporen van bewoning uit de Late IJzertijd, Romeinse tijd en Middeleeuwen in het stroomgebied van het voormalig Oer-IJ estuarium.

Onderdeel 3

Boerderij Kronenburg met vrijstaande hooischaar

Plaatselijke aanduiding

Gemeente	: Castricum
Plaats	: Castricum
Adres	: Heemstederweg 1
Toponiem	: Kronenburg
Kadastraal	:
sectie	: H
nummers	: 186
Complexnaam	: Castricum Kronenburg

Beschrijving

Inleiding

In het vrije veld gelegen stolpboerderij met dubbel vierkant en dwarsdeel. Aan de zuidzijde staat een vrijstaande hooischaar gebouwd omstreeks 1900. De boerderij heeft een overwelfde kelder van 17^e eeuwse oorsprong. Hierop aansluitend is een tweede kelder geweest die bij een verbouwing in 1961 ontoegankelijk is geworden.

Te oordelen naar het muurwerk is ook het woongedeelte van 17^e eeuwse oorsprong. De overige delen van de boerderij zijn waarschijnlijk 19^e eeuws. De oostzijde van de boerderij is in de tweede helft van de 20ste eeuw gewijzigd door het wegnemen van een deel van het muurwerk en dit meer naar binnen toe opnieuw op te trekken. Het nieuwe muurwerk kreeg een darsdeur onder een hoge gootlijst. De darsdeur leidt naar de eerder genoemde dwarsdeel.

Omschrijving

Op rechthoekig grondplan (24x17 meter) gebouwde stolpboerderij met dubbel, ruw gekantrecht, vierkant onder schilddak dat met uitzondering van het oostelijk dakvlak rietgedekt is. Het oostelijk dakvlak heeft rode Hollandse pannen. Het zuidelijk dakvlak heeft een vierkante schoorsteen. Het muurwerk is opgetrokken in rode baksteen dat aan de noordzijde en het direct daarop aansluitende deel van de oostzijde nog delen van het oorspronkelijke met schelpkalk gevoegde kruisverband heeft. De noordoostelijke hoek is in het grondplan uitgespaard.

De woning is aan de noordzijde. De noordzijde heeft direct boven het maaiveld een liggend getralied venster voor de verlichting van de kelder die zich bevindt onder de noordoostelijke hoek van de boerderij. Boven deze kelder bevindt zich een opkamer. Het muurwerk is met uitzondering van de noord- en een deel van de zuidgevel merendeels gesloten en alleen onder de muurplaat voorzien van reeksen houten vierkante stalvensters. De zuidgevel bevat een oorspronkelijk houten deurkozijn met bovenlicht, de oostgevel heeft twee van dergelijke deurkozijnen.

De boerderij heeft een dwarsdeel in het noordelijk vierkant. Het zuidelijk vierkant heeft een stookplaats ten behoeve van de zomerstal.

De hooischaar staat op een rechthoekige gemetselde plint en is rondom een houtskelet opgetrokken uit gepotdekseld en geteerd beschot onder schilddak met ongelijke dakschilden gedekt met rode Hollandse pan. De geveltoppen hebben overkragend verticaal beschot.

Waardering

De vrij in het veld gelegen boerderij Kronenburg met bijbehorende hooischaar is van cultuurhistorische waarde:

- als beeldbepalend onderdeel van het complex Castricum Kronenburg;
- vanwege de hoge architectuurhistorische waarde van de overwelfde kelder;
- als zeldzaam voorbeeld van een stolpboerderij met dwarsdeel.

Onderdeel 4

Restant van de slotgracht van kasteel Kronenburg en/of kasteel Castricum

Plaatselijke aanduiding

Gemeente	:	Castricum
Plaats	:	Castricum
Adres	:	Heemstederweg 1
Toponiem	:	Kronenburg
Kadastraal		
sectie	:	H
nummer(s)	:	186
Datering:	:	Late Middeleeuwen
Complexnaam	:	Terrein Kronenburg

Beschrijving

Inleiding

Het restant van de slotgracht, de sloot ten zuidoosten van de ondergrondse resten van kasteel Kronenburg, is als zodanig herkend door het onderzoek door RAAP in 1996. Uit de weerstandsmetingen en de boringen blijkt dat de vorm van de bestaande slotgracht gekopieerd is aan de noordwestzijde van kasteel Kronenburg. De verlande gracht en de bestaande gracht vormen samen een sleutelgat-vormige structuur, die de beide kastelen of het kasteel met bijgebouw omsluit. Op zichzelf is het restant van de slotgracht te beschouwen als een historisch-geografisch relict. Het object heeft geen eigen kadastraal nummer.

Omschrijving

Het restant van de slotgracht is een herkenbaar element in het landschap. Het object ligt ten noordwesten van de boerderij Kronenburg. De zuidelijke helft van het element is bijna halfrond; de noordelijke helft van het element is recht. De oevers zijn glooiend.

Waardering

Het restant van de slotgracht is van historisch-geografische waarde vanwege:

- het geven van inzicht in de ontwikkeling van de defensieve functie van het landschap voor de mens;
- het geven van inzicht in de ontwikkeling van de bestuurlijke functie van het landschap voor de mens.